

Realizacja projektu LIFE-IP EKOMAŁOPOLSKA LIFE19 IPC/PL/000005

Podsumowanie

2021

Projekt LIFE-IP EKOMAŁOPOLSKA „Wdrażanie Regionalnego Planu dla Klimatu i Energii dla województwa małopolskiego”, współfinansowany ze środków programu LIFE Unii Europejskiej oraz z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

PODSUMOWANIE NAJWAŻNIEJSZYCH WYDARZEŃ

Realizacja Projektu LIFE-IP EKOMAŁOPOLSKA rozpoczęła się 1 stycznia 2021 roku. Małopolska jest jedynym regionem w Europie realizującym 2 projekty zintegrowane LIFE (pierwszym jest LIFE-IP „Małopolska w zdrowej atmosferze”). Projekt realizowany jest przez 28 partnerów (26 krajowych i 2 zagranicznych).

Najważniejsze założenia LIFE IP EKOMAŁOPOLSKA to: promocja odnawialnych źródeł energii, poprawa efektywności energetycznej i szeroko zakrojone działania na rzecz przeciwdziałania zmianom klimatu.

Najważniejszymi celami Projektu są:

- wdrażanie Regionalnego Planu Działań dla Klimatu i Energii dla województwa małopolskiego (dokument został przyjęty Uchwałą Zarządu WM w dniu 18 lutego 2020 r.),
- wsparcie wdrażania Krajowego planu na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030,
- promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii,
- wsparcie dla sprawiedliwej transformacji regionów węglowych,
- wdrażanie działań w zakresie zapobiegania zmianom klimatu i łagodzenia ich negatywnych skutków.

Projekt realizowany będzie do 31 grudnia 2030 r.

Całkowity budżet Projektu to 16,4 mln EUR (ok. 70 mln zł), z czego 60% stanowią środki Programu LIFE, 35% NFOŚiGW, a 5% to wkład własny Partnerów Projektu. Działania uzupełniające realizację Projektu zostaną wdrożone przy wsparciu środków finansowych z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego 2021–2027 (RPO 2021-2027), Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FTS), programów Czyste Powietrze, Mój Prąd i Agroenergia, ulgi termomodernizacyjnej oraz innych programów budżetu centralnego, a także budżetów powiatowych i finansowania prywatnego.

Wśród najważniejszych osiągnięć Projektu wyróżnić można:

- utworzenie w 21 Małopolskich powiatach sieci doradców ds. klimatu i środowiska, pełniących funkcje lokalnych centrów kompetencji oraz 2 doradców dla biznesu w Małopolskim Centrum Przedsiębiorczości, zapewniających bezpośrednie wsparcie dla przedsiębiorców,
- finalizacja realizacji projektu pomocy technicznej START – wsparcie dla 4 projektów mogących ubiegać się o wsparcie ze środków Funduszu Sprawiedliwej Transformacji,
- organizacja studiów podyplomowych dla ponad 30 pracowników powiatów (w tym doradców ds. klimatu i środowiska),
- organizacja 8 spotkań i warsztatów dla pracowników gmin i powiatów, w których każdorazowo uczestniczyło ponad 100 osób oraz 10 spotkań i 2 warsztatów dla doradców ds. klimatu i środowiska,
- organizacja cyklu zajęć online dla blisko 200 uczniów z 14 szkół ponadpodstawowych, realizowanego przy wykorzystaniu Małopolskiej Chmury Edukacyjnej,
- zawarcie 3 porozumień o współpracy z Tauron Polska Energia, Orlen Południe i Grupą Azoty, w zakresie współpracy przy realizacji Projektu i wdrażaniu projektów pilotażowych,
- zorganizowanie 8 wydarzeń i przeprowadzenie 2 kampanii edukacyjno-informacyjnych w zakresie działań na rzecz klimatu, które przyciągnęły ponad 8 tys., mieszkańców,
- lokalne działania edukacyjne prowadzone przez doradców ds. klimatu i środowiska zaoocowały posadzeniem ponad 8 tys. drzew w ramach akcji [#drzewodlaklimatu](#).

BUDOWANIE POTENCJAŁU POLITYKI KLIMATYCZNEJ

PLAN DZIAŁAŃ DLA KLIMATU I ENERGII

W r. 2021 trwały prace nad opracowaniem scenariuszy działań klimatycznych w perspektywie do roku 2030 i 2050. Scenariusze będą stanowiły podstawę do przygotowania aktualizacji Regionalnego Planu Działań dla Klimatu i Energii dla województwa małopolskiego. Dokument zostanie opracowany do końca 2022 roku i przyjęty w I połowie 2023.

Do sporządzenia podobnego dokumentu przygotowuje się województwo śląskie. W 2021 roku rozpoczęto przygotowanie analizy zmian klimatu, dokumentu prezentującego stan aktualny w zakresie emisji gazów cieplarnianych w regionie.

SYSTEM DORADCÓW DS. KLIMATU I ŚRODOWISKA

Do końca września w 21 Małopolskich powiatach zatrudnieni zostali doradcy ds. klimatu i środowiska. Na poziomie regionalnym współpracują oni z Urzędem Marszałkowskim, zaś na poziomie lokalnym – z gminami.

Rys. 1 Małopolscy doradcy ds. klimatu i środowiska

Do głównych działań doradców należy realizacja działań określonych w Regionalnym Planie dla Klimatu i Energii oraz Programie Ochrony Powietrza dla województwa małopolskiego. Do końca grudnia 2021 doradcy ds. klimatu i środowiska:

- zweryfikowali lub uczestniczyli w przygotowaniu 16 dokumentów strategicznych, do których włączone zostały działania na rzecz klimatu (w tym: Programów Ochrony Środowiska dla powiatów i gmin oraz Programów Rozwoju Powiatów).

Ponadto przygotowali 3 raporty podsumowujące poziom realizacji dotychczasowych dokumentów strategicznych w powiatach,

- zorganizowali ponad 40 spotkań w gminach i powiatach. W spotkaniach uczestniczyło blisko 600 przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i innych instytucji. We wszystkich powiatach zaangażowanych w realizację Projektu zainicjowano współpracę z gminami, mającą na celu podjęcie wspólnych działań na rzecz klimatu.

Rys. 2 Spotkania dla przedstawicieli powiatów i gmin

Dodatkowo 2 doradców dla biznesu zostało zatrudnionych w Małopolskim Centrum Przedsiębiorczości. Ich celem jest wsparcie przedsiębiorców w zakresie wdrożenia działań klimatycznych.

Informacje nt. doradców dostępne na stronie Projektu: <https://www.klimat.ekomalopolska.pl/doradcy-dla-klimatu-i-energii/>

CENTRUM KOMPETENCJI

Centrum Kompetencji (uruchomione 1 stycznia 2021) powstało aby wzmocnić wdrażanie Regionalnego Planu Działań dla Klimatu i Energii przez małopolskie powiaty i gminy. Centrum zapewnia stałe wsparcie, szkolenia, warsztaty dla pracowników powiatów i gmin.

Do końca grudnia 2021 roku w ramach Centrum Kompetencji zorganizowano:

- 10 spotkań oraz 2 warsztaty dla doradców ds. klimatu i środowiska, w zakresie aspektów techniczno-finansowej realizacji Projektu,
- 24 spotkania indywidualne dla pozostałych partnerów Projektu (AGH, Śląsk, MRiT, MCP).

Rys. 3 Spotkania dla doradców ds. klimatu i środowiska

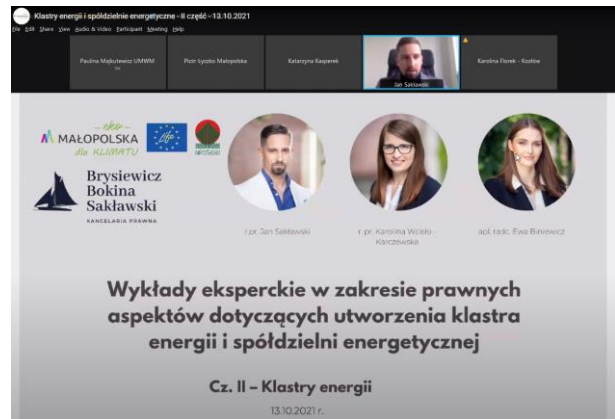
Rys. 4 Warsztaty dla doradców ds. klimatu i środowiska

W 2021 roku zapoczątkowane zostały spotkania w zakresie klastrów energii i spółdzielni energetycznych. Zorganizowano:

- o spotkanie poświęcone dobrym praktykom w zakresie klastrów energii i spółdzielni energetycznych (6.07.2021), podczas którego swoim doświadczeniem podzielili się przedstawiciele Zgorzeleckiego Klastra Energii Zklaster, Wirtualnej Zielonej Elektrowni Ochotnica, Krakowskiej Elektrowni Społecznej oraz pierwszej w Polsce spółdzielni energetycznej (Spółdzielnia Energetyczna Eisall),
- o cykl 4 spotkań w zakresie prawnych aspektów utworzenia klastrów energii i innych społeczności energetycznych (6, 13, 20.10 i 29.11.2021),
- o warsztaty dotyczące instrumentów wsparcia dedykowanych dla społeczności energetycznych w ramach Krajowego Planu Odbudowy (27.10.2021).

Każdorazowo w zorganizowanych spotkaniach uczestniczyło blisko 150 osób. Jako podsumowanie cyklu wykładów przygotowany został poradnik podejmujący całościowo prawny aspekt utworzenia

wspomnianych jednostek. Poradnik dostępny jest pod adresem: www.klimat.ekomalopolska.pl/aktywnosci/warsztaty-prawnicze-podsumowanie/.

Rys. 5 Warsztaty dla gmin i powiatów

Celem Centrum Kompetencji jest również zapewnienie dostępu do bieżących informacji nt. aktualnych systemów dofinansowania. Dlatego w związku z uruchomieniem programu Agroenergia, zorganizowano spotkanie z przedstawicielami WFOŚiGW, podczas którego omówiono nowe założenia programu, zasady naboru, wymagania stawiane potencjalnym beneficjentom oraz rodzaje przedsięwzięć objętych dofinansowaniem wraz z zasadami kwalifikowalności kosztów (4.11.2021). W webinarium uczestniczyło ponad 100 osób.

Rys. 6 Warsztaty dla gmin i powiatów

W listopadzie zainicjowane zostało również wirtualne spotkanie z Komisją Europejską. Pierwsze spotkanie dedykowane dla doradców ds. klimatu i środowiska i ekodoradców dotyczyło założeń Europejskiego Zielonego Ładu i Fit for 55 (15.11.2021). Cykliczne spotkania z KE zostaną kontynuowane w 2022.

tych. Dzięki wsparciu doradców podpisano ponad 400 umów. Wnioski te dotyczyły głównie wymiany nieefektywnych źródeł ogrzewania oraz montażu instalacji OZE,

- udzielili blisko 5 tys. porad mieszkańcom w zakresie energetyki odnawialnej i ochrony środowiska,
- wprowadzili 1300 źródeł ogrzewania lub instalacji odnawialnych źródeł energii do CEEB,
- zidentyfikowali 8 budynków użyteczności publicznej w celu poprawy ich efektywności energetycznej.

Rys. 12 Porady udzielane mieszkańcom przez doradców ds. klimatu i środowiska

Rys. 13 Spotkania dla przedstawicieli gmin

Dodatkowo doradcy dla biznesu w 2021 r.

- przeprowadzili blisko 50 konsultacji dla małopolskich przedsiębiorców (głównie w zakresie możliwych źródeł dofinansowania),
- zorganizowali warsztaty z zakresu fotowoltaiki dla małopolskich przedsiębiorców, w których uczestniczyło 28 przedsiębiorców.

POTENCJAŁ OZE W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM I ŚLĄSKIM

Od r. 2021 w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie trwają prace nad przygotowaniem aplikacji OZE wraz z kalkulatorem doboru instalacji. Do końca roku przygotowana została analiza funkcjonalności aplikacji dla województwa małopolskiego. Mapa online powstanie do końca pierwszej fazy Projektu (tj. 30 czerwca 2023).

EDUKACJA I WZROST ŚWIADOMOŚCI

SYSTEM DORADCÓW DS. KLIMATU I ŚRODOWISKA

W celu skutecznej realizacji działań w zakresie klimatu, konieczne jest zapewnienie poparcia i zaangażowanie mieszkańców do działań. W tym celu doradcy ds. klimatu i środowiska:

- przeprowadzili 5 spotkań w szkołach, na zakończenie których przekazane zostały zestawy oszczędności energii oraz kosze do segregacji odpadów. W spotkaniach wzięło udział ponad 200 uczniów,
- zorganizowali 8 wydarzeń związanych z ochroną klimatu skierowanych do mieszkańców. W wydarzeniach uczestniczyło ponad 3,6 tys. Małopolan. Największą frekwencją cieszyła się Wielka Lekcja Ekologii, której współorganizatorem było Miasto Kraków. W wydarzeniu wzięło udział blisko 2,5 tys. osób,
- nawiązali współpracę z lokalnymi liderami, organizując blisko 30 spotkań, w których uczestniczyło blisko 250 osób.

Rys. 14 Zajęcia w szkołach prowadzone przez doradcę ds. klimatu i środowiska

LOKALNE KAMPANIE INFORMACYJNO-EDUKACYJNE

Doradcy ds. klimatu i środowiska:

- rozdystrybuowali prawie 11 tys. materiałów edukacyjno-informacyjnych (nt. aktualnie realizowanych działań w Projekcie, programu Agroenergia, konieczności złożenia deklaracji do CEEB, dotacji w ramach małej retencji, czy sposobów oszczędzania ciepła) oraz 1300 innych materiałów edukacyjnych m.in. rośliny oczyszczające powietrze,

Rys. 15 Materiały dystrybuowane w ramach lokalnych wydarzeń

- przygotowali 8 artykułów w lokalnej prasie (głównie nt. rozpoczęcia realizacji Projektu), opublikowali 55 artykułów w Internecie oraz 113 postów w mediach społecznościowych (o zasięgu prawie 150 tys. odbiorców). Artykuły i posty dotyczyły przede wszystkim lokalnych działań powiatów w ramach realizacji Projektu oraz możliwości skorzystania z dofinansowań w ramach dostępnych programów,
- wzięli udział w 17 audycjach radiowych i lokalnych stacjach telewizyjnych.

Na terenie powiatu olkuskiego i brzeskiego zostały przeprowadzone kampanie edukacyjne związane z rolą drzew w środowisku. Działania prowadzone były zarówno w bezpośrednim kontakcie z mieszkańcami i szkołami, jak i w mediach społecznościowych. W wyniku dwóch kampanii udało się dotrzeć do ponad 8 tysięcy mieszkańców.

Rys. 16 Akcje informacyjne prowadzone wśród mieszkańców

Rys. 17 Akcje sadzenia drzew prowadzone w szkołach
 Miasto Kraków w r. 2021 rozpoczęło realizację kampanii skierowanej do Centrów Aktywności Seniora, kontynuacja kampanii zaplanowana jest w roku 2022.

W 2021 odbyły się trzy zajęcia w ramach Małopolskiej Chmury Edukacyjnej

- Klimat. Przyczyny i skutki zmian klimatu* (27.10. 2021)
- „Zostań klimatycznym bohaterem – podejmij działania dla klimatu w swoim gospodarstwie domowym!”* (17.11.2021)

- „Odnawialne źródła energii – co warto o nich wiedzieć?” (8.12.2021)

Każdorazowo w zajęciach uczestniczyło 13 szkół ponadpodstawowych. Łącznie w spotkaniach uczestniczyło ok. 180 uczniów. Spotkania kontynuowane będą w roku 2022.

Rys. 18 Zacięcia w ramach Małopolskiej Chmury Edukacyjnej

TWORZENIE SIECI WYMIANY DOŚWIADCZEŃ

Kluczowym elementem wymiany doświadczeń z innymi Projektami była realizacja projektu pomocy technicznej START (październik 2019 - październik 2021). Celem Projektu było wsparcie przy opracowaniu projektów pilotażowych łagodzących społeczno-gospodarcze skutki transformacji energetycznej zachodniej części Małopolski. Tylko w roku 2021 przedstawiciele Zespołu Zarządzającego uczestniczyli w 7 spotkaniach z ekspertami START oraz w przygotowaniu:

- Profilu Regionalnego Małopolski Zachodniej
- Raportu na temat możliwości rozwoju klastrów energii w celu promowania dekarbonizacji systemu energetycznego w zachodniej Małopolsce,

- Raportu prezentującego doświadczenia międzynarodowe w realizacji projektów rewitalizacyjnych na byłych terenach górniczo-przemysłowych,
- Raportu w zakresie koordynacji i partnerstwa w celu promowania rewitalizacji wielu dawnych kopalń węgla,
- Raportu dotyczący roli kobiet w procesie transformacji.

W ramach realizacji Projektów zorganizowane zostały warsztaty poświęcone dobrym przykładom projektów z regionów, które przeszły lub przechodzą transformację. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele START, DG ENER i DG REGIO, Instytut Wuppertal oraz gmin i powiatów Małopolski Zachodniej (12.04.2021).

Rys. 19 Współpraca w ramach projektu START

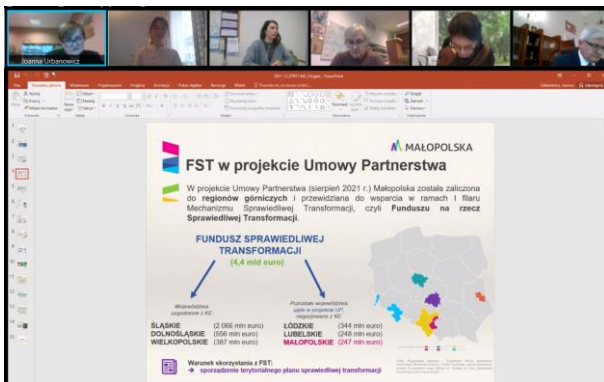
Realizację Projektu zakończyła konferencja podsumowująca ponad dwuletnią współpracę (02.12.2021), której celem była wymiana doświadczeń oraz kooperacja regionów węglowych.

Od listopada 2020 r. przedstawiciele ZZ uczestniczą w cyklicznych spotkaniach Platformy Regionów Węglowych w Transformacji (ang. Just Transition Platform). Oficjalne włączenie Małopolski do Platformy, podczas którego przedstawione zostały założenia Projektu miało miejsce w 16 listopada 2020.

Rys. 20 Spotkania Platformy Regionów Węglowych w Transformacji

Od maja 2020 do czerwca 2021 przedstawiciele ZZ uczestniczyli w pracach Grupy Roboczej ds. Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji powołanej przy Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej, a od października 2020 – Zespołu Zadaniowego ds. terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji oraz w przygotowaniu Małopolskiego Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji. Uczestnictwo w wymienionych grupach i zespołach Działania Projektu zostały uwzględnione w TPST, jako wsparcie dla realizacji celów w zakresie transformacji energetycznej.

Rys. 21 Spotkania Zespołu Zadaniowego ds. terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji

8 października rozpoczęta została współpraca w ramach Grupy Roboczej sieci ERRIN (Europejskiej Sieci Współpracy Regionów w zakresie Badań i Innowacji). Oficjalna prezenca Małopolski nastąpi na początku 2022 roku.

W celu stworzenia platformy wymiany doświadczeń z innymi projektami, cele i działania Projektu przedstawiono na spotkaniu Integrated Prujesz Welcome Meeting (24 i 25.02.2021) oraz konferencji Naukowo-Techniczno-Klimatycznej zorganizowanej

przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska we współpracy z Centrum Zrównoważonego Rozwoju i Poszanowania Energii w Miękinii (25.10.2021).

Rys. 22 Współpraca w ramach HUB-u Naukowo-Techniczno-Klimatycznego

Podczas międzynarodowej konferencji CYBERSEC CEE Regions&Cities, która miała miejsce w dniach 1-3 września 2021 w Krynicy Zdroju, zorganizowane zostały dwa panele dyskusyjne:

- Europejski Zielony Ład - cele i wyzwania, jak je włączyć do regionalnej polityki klimatycznej?
- Fundusz Sprawiedliwej Transformacji - narzędzie do złagodzenia negatywnych skutków transformacji energetycznej.

Spotkanie przyciągnęło przedsiębiorców, którzy aktywne włączyli się w dyskusję nt. działań na rzecz klimatu.

Rys. 23 Projekt podczas konferencji CYBERSEC CEE Regions&Cities

Doświadczenia z aplikacji o dofinansowanie były również tematem spotkań z Regionem Wielkopolski Wschodniej oraz Metropolią Gdańsk-Gdynia-Sopot. Oba regiony podejmują kroki aby przygotować własne projekty LIFE.

PROMOCJA PROJEKTU

Kluczowym elementem realizacji Projektu, jest również prezentowanie jego działań i efektów podczas spotkań krajowych i międzynarodowych.

Cele i założenia Projektu oraz efekty jego realizacji przedstawiono na:

- o 4 konferencjach krajowych (23-24 marca w ramach Konferencji RoundBaltic - I Krajowy Okrągły Stół dot. Finansowania Efektywności Energetycznej w Polsce, 26 marca 2021 EU Industry Days 2021, 21-23 kwietnia 2021 Togetair – szczyt klimatyczny, 30 czerwca 2021 I Samorządowy Kongres finansowy w Sopocie),

Rys. 24 Prezentacja Projektu na konferencjach krajowych

- o 2 konferencjach międzynarodowych (29 marca 2021 2nd Online International Conference on Environmental Sustainability and Climate Change, 28 października br. LIFE Climate Pact Platform Meeting),
- o 7 spotkaniach regionalnych: Rada EKOMAŁOPOLSKI (4 maja 2021), Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego (11.05.2021), Grupa Robocza ds. Sprawiedliwej Transformacji (14.04.2021), Komisja Ochrony Środowiska i Bezpieczeństwa Publicznego (21.10.2021), Rada Konsultacyjna ds. Ochrony Konsumentów (26.10. 2021), Komisja Wspólna Samorządów Terytorialnych i Gospodarczych Małopolski

(8.10.2021), Małopolskie EKONarady pn. „Porozmawiajmy o klimacie: Rola małopolskich gmin w transformacji klimatycznej (27.10.2021).

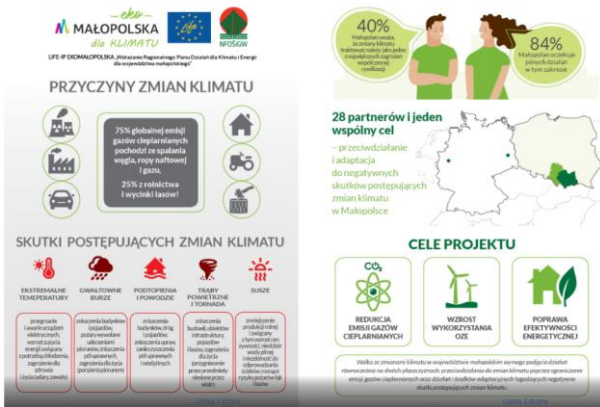

Rys. 25 Prezentacja Projektu na spotkaniach regionalnych

Do końca 2021 roku:

- o przygotowane zostały materiały promocyjno-edukacyjne (spot promocyjny, kolorowanki dla dzieci, ulotki),
- o utworzona została strona internetowa Projektu (<https://www.klimat.ekomalopolska.pl/>). W roku 2021 strona internetowa została wyświetlona przez 7 tys. odbiorców,
- o założone zostały media społecznościowe Projektu:
 - Facebook <https://www.facebook.com/EkoMalopolskadlaKlimatu/>,
 - Instagram https://www.instagram.com/ekomalopolska_dla_klimatu/,
 - Twitter https://twitter.com/life_małopolska)
 - LinkedIn <https://www.linkedin.com/show-case/ekomalopolska-dla-klimatu>.

Materiały i posty w mediach społecznościowych nt. działań Projektu dotarły do prawie 90 tys. odbiorców.

Rys. 26 Ulotka Projektu

Rys. 27 Strona internetowa Projektu

Dodatkowo do końca listopada rozdystrybuowanych zostało 28 tablic informacyjnych wśród Partnerów Projektu. Tablice te zostały umieszczone w siedzibie każdego Partnera Projektu.

Rys. 28 tablice informacyjne Projektu

DZIAŁANIA PRZEKROJOWE

ZARZĄDZANIE PROJEKTEM

12 lipca odbyło się spotkanie inauguracyjne działania projektu. W spotkaniu udział wzięli przedstawiciele

wszystkich partnerów Projektu, jak również Komisji Europejskiej i polskiej strony rządowej. Podczas spotkania Partnerzy Projektu otrzymali symboliczne sadzonki drzew, które posadzone zostały w siedzibach Partnerów. Tym samym rozpoczęta została pierwsza akcja #drzewodlaklimatu, która kontynuowana jest przez małopolskie powiaty w ramach lokalnych kampanii edukacyjnych (działanie C4 i E2). Tylko w 2021 roku na terenie województwa małopolskiego udało się zasadzić ponad 8 tysięcy drzew.

Rys. 29 Konferencja prasowa inauguracyjna rozpoczęcie Projektu

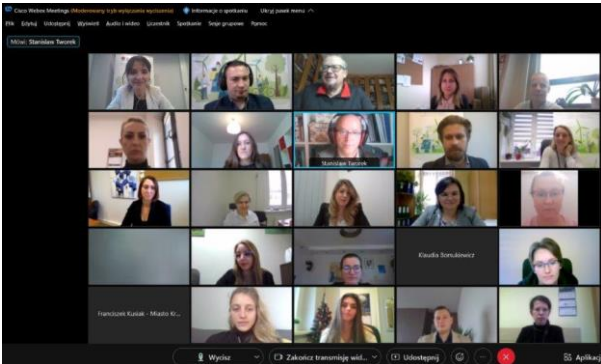

Rys. 30 Spotkanie inauguracyjne rozpoczęcie Projektu

Rys. 31 Akcja #drzewodlaklimatu

W 2021 odbyły się dwie wizyty monitorujące. Podczas spotkań omówione zostały zagadnienia dotyczące technicznej realizacji Projektu, jak i aspektów finansowych. Wizyty odbyły się w dwóch terminach: 27-28.05 oraz 15.12. Ze względu na sytuację epidemiologiczną związaną z COVID-19 obie wizyty przebiegały w formule online. W wizytach uczestniczyło każdorazowo ponad 50 osób.

Rys. 32 Wizyty monitorujące realizację Projektu

W ramach zarządzania projektem przygotowywane są miesięczne sprawozdania z realizacji Projektu. Do końca 2021 przygotowane zostały 4 takie sprawozdania: I (1.01 – 30.09.2021), II (październik 2021), III (listopad 2021) oraz IV (grudzień 2021). Wszystkie podsumowania dostępne są na stronie internetowej Projektu (<https://www.klimat.ekomalopolska.pl/aktualnosci/>).

Dokument powstał jako realizacja działania F1 projektu LIFE EKOMALOPOLSKA „Wdrażanie Regionalnego Planu Działań dla Klimatu i Energii dla województwa małopolskiego” (LIFE-IP EKOMALOPOLSKA / LIFE19 IPC/PL/000005) dofinansowanego ze środków programu LIFE Unii Europejskiej oraz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Podsumowanie przedstawia wyłącznie poglądy autorów, a Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za żadne ewentualne wykorzystanie zawartych w nim informacji.